

Σύνοψη της μελέτης ΙΝΕ ΓΣΕΕ και ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη διά βίου εκπαίδευση (2011–2019)

Επιστημονικός Υπεύθυνος
Θανάσης Καραλής
Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών

Αθήνα, 2020

Κοινή Έρευνα των Ινστιτούτων της ΓΣΕΒΕΕ και της ΓΣΕΕ για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη διά βίου εκπαίδευση

Το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ (ΙΝΕ ΓΣΕΕ) και το Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της ΓΣΕΒΕΕ (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ) συνεργάστηκαν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση πανελλαδικής έρευνας αναφορικά με τα κίνητρα και τα εμπόδια συμμετοχής των ενηλίκων στη διά βίου εκπαίδευση. Ο σχεδιασμός της έρευνας ξεκίνησε το 2008 και έως σήμερα έχουν διεξαχθεί τέσσερις φάσεις, με στόχο η έρευνα αυτή να αποτελέσει ένα αξιόπιστο βαρόμετρο της συμμετοχής των ενηλίκων στη διά βίου εκπαίδευση, αλλά και των κινήτρων και των εμποδίων που προωθούν ή δυσχεραίνουν αυτή τη συμμετοχή, διευκολύνοντας τη λήψη κατάλληλων αποφάσεων και την υιοθέτηση αποτελεσματικών πολιτικών.

Επιστημονικός υπεύθυνος της έρευνας είναι ο Θανάσης Καραλής, Καθηγητής Διά Βίου Μάθησης και Εκπαίδευσης Ενηλίκων του Πανεπιστημίου Πατρών. Το σχεδιασμό της δειγματοληψίας, τη συλλογή και την ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων ανέλαβε η εταιρεία ερευνών κοινής γνώμης MARC ΑΕ. Στις τέσσερις φάσεις της έρευνας διερευνήθηκε η συμμετοχή των ενηλίκων στη διά βίου εκπαίδευση κατά τα έτη 2011, 2013, 2015 και 2016, 2018 και 2019.

Ταυτότητα της έρευνας.

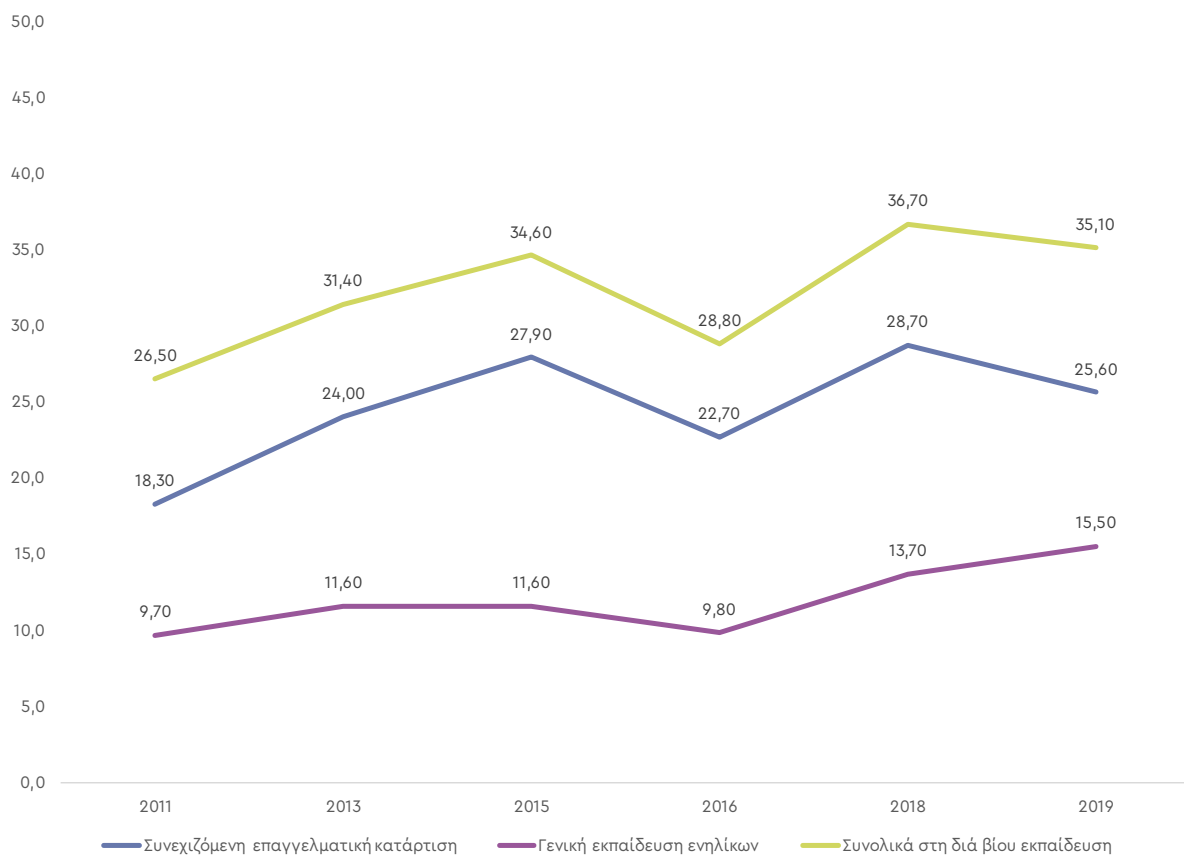
Τα βασικά στοιχεία των επιμέρους φάσεων της έρευνας έχουν ως ακολούθως:

Εξεταζόμενος πληθυσμός	Αντιπροσωπευτικό δείγμα μισθωτών του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, αυτοαπασχολούμενων και εργοδοτών, καθώς και ανέργων.
Μέγεθος δείγματος	1200 άτομα (2011), 1210 άτομα (2013), 800 άτομα (2015 και 2016), 802 άτομα (2018 και 2019).
Χρονικά διαστήματα συλλογής στοιχείων	18/1/2012 έως 2/2/2012, 6/3/2014 έως 3/4/2014, 10/1/2017 έως 18/1/2017, 10/3/2020 έως 31/3/2020.
Περιοχές διεξαγωγής	Μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας (Λεκανοπέδιο Αττικής, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο, Λάρισα).
Μέθοδος δειγματοληψίας	Πολυσταδιακή τυχαία δειγματοληψία με χρήση κουα με βάση τη θέση στην απασχόληση, το φύλο και τη γεωγραφική κατανομή.
Μέθοδος συλλογής στοιχείων	Τηλεφωνικές συνεντεύξεις βάσει του ερωτηματολογίου.

Βασικά ευρήματα της έρευνας.

- Η συμμετοχή στη διά βίου εκπαίδευση

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη των ποσοστών συμμετοχής.

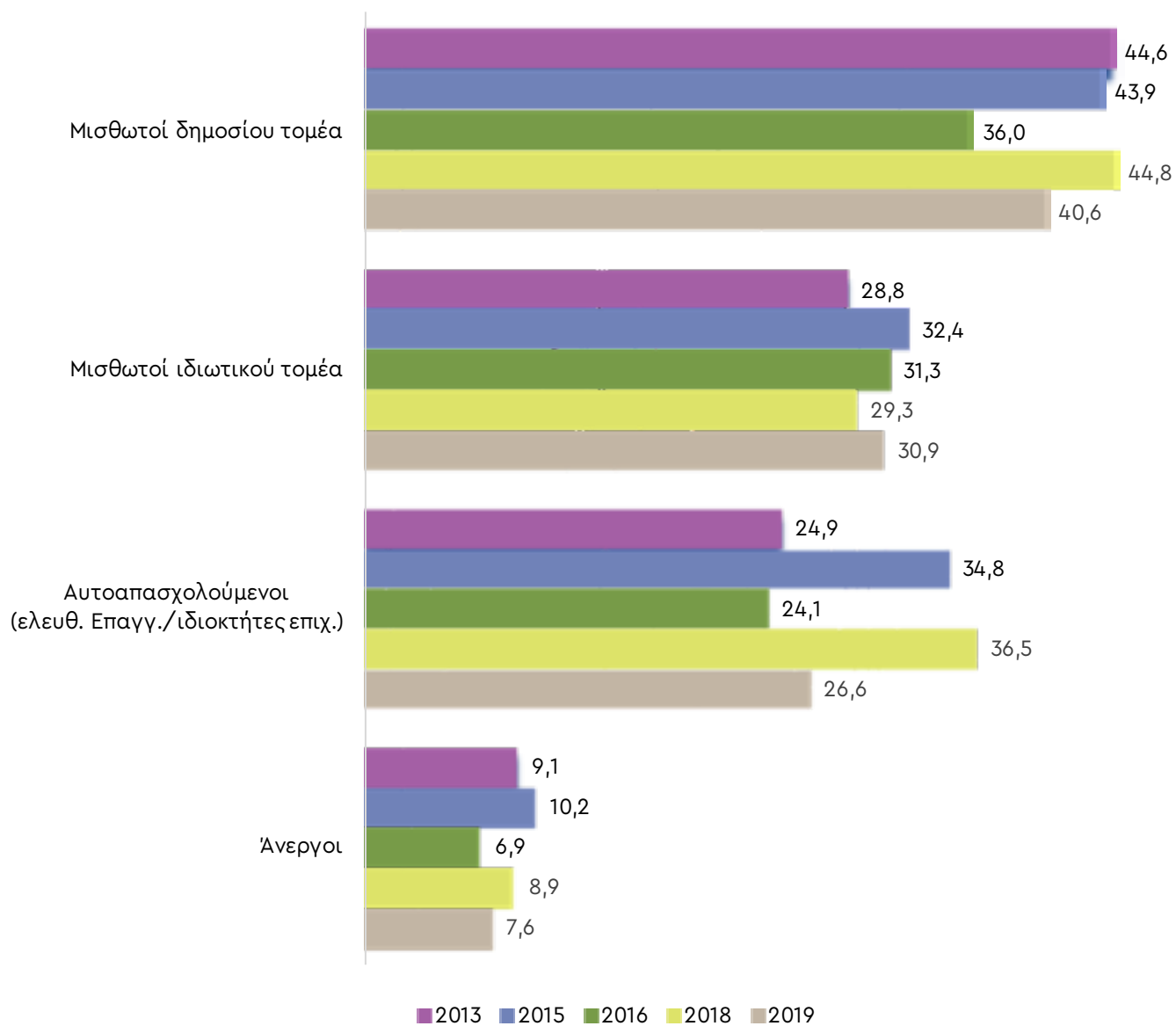

Διάγραμμα 1: Διαχρονική εξέλιξη της συμμετοχής ενηλίκων στη δια βίου εκπαίδευση (2011–2019)

Με βάση τα ευρήματα των διαδοχικών φάσεων της έρευνας προκύπτει ότι υπάρχει μια σαφής αυξητική τάση της συμμετοχής μεταξύ των ετών 2011 και 2013 η οποία συνεχίζεται και το 2015. Συγκεκριμένα μεταξύ των ετών 2011 και 2013 η αύξηση είναι της τάξης των 5 ποσοστιαίων μονάδων, ενώ μεταξύ των ετών 2013 και 2015 η αύξηση είναι περίπου 3 ποσοστιαίες μονάδες. Συνολικά, την περίοδο 2011–2015 η συμμετοχή αυξάνεται κατά 8,1%. Ωστόσο, το έτος 2016 σημειώνεται μια εξαιρετικά σημαντική μείωση των ποσοστών που αγγίζει περίπου τις 6 ποσοστιαίες μονάδες, με αποτέλεσμα τα ποσοστά συμμετοχής να επανέρχονται στα επίπεδα του 2011. Για τα έτη 2018 και 2019 έχουμε εκ νέου αύξηση της συμμετοχής, καθώς επίσης και τα υψηλότερα επίπεδα όλης της περιόδου 2011–2019. Ουσιαστικά κατά την περίοδο που καλύπτει η παρούσα έρευνα η συμμετοχή παρουσιάζει μια αύξηση κατά περίπου 30%, ή διαφορετικά μια απόλυτη αύξηση κατά 8,6 ποσοστιαίες μονάδες. Συνοπτικά μπορούμε να διατυπώσουμε το συμπέρασμα ότι σε ετήσια βάση ένας στους τρεις πολίτες συμμετέχει τουλάχιστον σε ένα πρόγραμμα διά βίου εκπαίδευσης, ενώ έξι στους δέκα πολίτες έχουν συμμετάσχει τουλάχιστον μια φορά στη ζωή τους σε πρόγραμμα.

Πιθανώς οι παρατηρούμενες αυξομειώσεις στα ποσοστά να μπορούν να αποδοθούν στις αντίστοιχες αυξομειώσεις στην προσφορά επιδοτούμενων προγραμμάτων από ευρωπαϊκούς πόρους. Η αύξηση αυτή ήταν σημαντική κατά τη διάρκεια της περιόδου 2011–2013. Στη συνέχεια, παρατηρήθηκε μια σημαντική αύξηση της προσφοράς επιδοτούμενων προγραμμάτων κατά το έτος 2015, η οποία όμως ανακόπηκε κατά το έτος 2016, οπότε ο αριθμός των επιδοτούμενων προγραμμάτων ήταν κατά πολύ μικρότερος, ενώ αυξάνεται και πάλι στη συνέχεια. Ενδεχομένως, οι παρατηρούμενες αυξομειώσεις των ποσοστών να αποτελούν και μια ένδειξη για τη συνδρομή των επιδοτούμενων προγραμμάτων στο συνολικό ποσοστό συμμετοχής. Αυτό που προκύπτει με βάση την ανάλυση των διαχρονικών δεδομένων της έρευνας είναι ότι έχει αναπτυχθεί μια ιδιωτική αγορά κατάρτισης, το μέγεθος της οποίας είναι συγκρίσιμο με το εποπτευόμενο μέρος της διά βίου εκπαίδευσης ενηλίκων.

Αναφορικά με τα ποσοστά που αφορούν τη συμμετοχή κατά την διάρκεια των ετών 2018 και 2019, ποσοστό 28,7% δηλώνει ότι έχει συμμετάσχει έστω σε ένα σεμινάριο/εκπαιδευτικό πρόγραμμα/εκπαιδευτική δραστηριότητα που αφορούσε το επάγγελμα κατά τη διάρκεια του 2018, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το έτος 2019 είναι 25,6%. Σημειώνουμε ότι τα ποσοστά συμμετοχής κατά τα προηγούμενα έτη ήταν 22,7% (2016), 27,9% (2015), 24,0% (2013) και 18,3% (2011). Όπως παρατηρούμε (βλ. διάγραμμα 2), η συμμετοχή παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς την επαγγελματική κατηγορία, καθώς οι άνεργοι εμφανίζουν σαφώς μικρότερη συμμετοχή από εκείνη των άλλων κατηγοριών, ενώ για τους μισθωτούς του δημόσιου τομέα τα ποσοστά είναι σαφώς μεγαλύτερα.

Διάγραμμα 2: Συμμετοχή σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα κατά τα έτη 2013 – 2019: ανάλυση ως προς την επαγγελματική ιδιότητα

- **Αυξημένο ενδιαφέρον συμμετοχής**

Στην ερώτηση που αφορούσε στην επιθυμία συμμετοχής κατά το επόμενο έτος σε πρόγραμμα που να αφορά το επάγγελμα, ποσοστό 73,2% τοποθετείται θετικά έναντι 75,7% για το έτος 2016, 72,2% για το έτος 2013 και 68,1% για το έτος 2011. Δηλαδή, καθόλη τη διάρκεια της περιόδου 2011–2019 ο συγκεκριμένος δείκτης διατηρείται σχετικά σταθερός – 3 στους 4 πολίτες δηλώνουν επιθυμία συμμετοχής σε πρόγραμμα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Σημειώνουμε, μάλιστα ότι το ποσοστό αυτό δεν διαφοροποιείται σημαντικά ανά επαγγελματική κατηγορία. Όπως και σε όλες τις προηγούμενες φάσεις της έρευνας η απόσταση μεταξύ της επιθυμίας συμμετοχής και της συμμετοχής εξακολουθεί να παραμένει πολύ μεγάλη, κάτι που καθιστά την αποτύπωση των κινήτρων, και κυρίως των εμποδίων στη συμμετοχή, ζήτημα κομβικής σημασίας για τη διεύρυνση της πρόσβασης των πολιτών σε εκπαιδευτικά προγράμματα.

- **Κίνητρα συμμετοχής**

Στην έρευνα καταγράφεται μία πλειάδα κινήτρων συμμετοχής σε σεμινάρια σχετικά με την επαγγελματική δραστηριότητα τα οποία συνδυάζονται και συνθέτουν ποικιλοτρόπως τους λόγους συμμετοχής. Τα κίνητρα αυτά σχετίζονται τόσο με τις γενικότερες αντιλήψεις και στάσεις για τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση (π.χ. «γιατί η εκπαίδευση πρέπει να διαρκεί σε όλη μας την ζωή»), όσο και για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών και προσωπικών επιδιώξεων (π.χ. «για να αυξήσω τα τυπικά μου προσόντα»). Η επιλογή των παραγόντων που διερευνήθηκαν βασίζεται στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία (τυπολογία Houle, κλίμακα EPS – Educational Participation Scale κατά Boshier, κατηγορίες κινήτρων κατά Morstain-Smart)

Οι λόγοι που αναφέρθηκαν με υψηλή συχνότητα ως σοβαρά κίνητρα συμμετοχής είναι οι εξής: Γιατί μου αρέσει να μαθαίνω καινούργια πράγματα, για να είμαι περισσότερο αποδοτικός στην εργασία μου, γιατί η εκπαίδευση πρέπει να διαρκεί σε όλη μας τη ζωή, για να αυξήσω τα τυπικά μου προσόντα, για να αυξήσω τις οικονομικές μου απολαβές, για να διατηρήσω τη θέση εργασίας μου ή για να βρω εργασία/καλύτερη εργασία. Ως λιγότερο ισχυρά κίνητρα συμμετοχής εμφανίζονται να είναι η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου γενικά και η φυγή από τα προσωπικά/οικογενειακά προβλήματα.

Κίνητρα/λόγοι συμμετοχής

Λόγοι	2011	2013	2016	2019
Για να είμαι περισσότερο αποδοτικός/η στην εργασία μου	24,3*	20,3	25,9	30,9
Γιατί μου αρέσει να μαθαίνω καινούργια πράγματα	17,2	15,2	21,5	16,8
Για να αυξήσω τις οικονομικές μου απολαβές	16,9	18,5	17,0	16,4
Γιατί η εκπαίδευση πρέπει να διαρκεί σε όλη μας τη ζωή	5,7	7,7	10,3	11,8
Για να διατηρήσω τη θέση εργασίας μου	19,3	16,8	9,7	6,3
Για να αυξήσω τα τυπικά μου προσόντα	3,1	2,6	4,9	6,0
Για να βρω μια καλύτερη εργασία	6,2	7,9	5,2	5,1
Για να συναντήσω καινούργιους ανθρώπους και να βελτιώσω το κοινωνικό μου δίκτυο	2	2,1	2,8	3,6
Για να είμαι πιο ολοκληρωμένος πολίτης	1	1,8	1,5	1,5
Για να αποκτήσω το πιστοποιητικό / βεβαίωση συμμετοχής	0,8	0,9	1,2	1,0
Γιατί έτσι δίνω ένα καλό παράδειγμα στα παιδιά μου	1,2	2,3	—	—
Γιατί στο παρελθόν δεν μπόρεσα να σπουδάσω όσο και όσα ήθελα	1	1,3	—	—
Για να αξιοποιήσω τον ελεύθερο χρόνο μου	0,5	0,8	—	—
Για να ξεφύγω από τα προβλήματα της προσωπικής / οικογενειακής ζωής	0,3	0,5	—	—
Άλλο	0,2	0,6	—	—
ΔΑ	0,3	0,7	—	0,5

* Ποσοστό %

- Εμπόδια συμμετοχής

Όπως και στην περίπτωση της διερεύνησης των κινήτρων, στην έρευνα καταγράφεται μία πλειάδα εμποδίων συμμετοχής σε σεμινάρια σχετικά με την επαγγελματική δραστηριότητα, που βασίζονται σε τυπολογίες της διεθνούς βιβλιογραφίας (τυπολογίες Cross και Rubenson-Desjardins). Αναμφισβήτητα, το κόστος συμμετοχής προκύπτει πως είναι το κυρίαρχο εμπόδιο, αν και σταδιακά μειώνεται η επίδρασή του από την αρχή της δημοσιονομικής κρίσης έως σήμερα. Εκτός από το κόστος, στην ομάδα των συνηθέστερων και σημαντικότερων εμποδίων καταγράφονται η έλλειψη πληροφόρησης/ελλιπής ενημέρωση, η έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών ή άλλων υποχρεώσεων, αλλά και λόγοι που σχετίζονται με την οργάνωση των σεμιναρίων όπως οι ημέρες και ώρες υλοποίησης, η ποιότητα των σεμιναρίων, ο τόπος διεξαγωγής καθώς και η μεγάλη διάρκειά τους. Ωστόσο, η διαρκής αύξηση από το 2015 και μετά, του παράγοντα που αναφέρεται στην ποιότητα των προσφερόμενων προγραμμάτων παραπέμπουν σε μια κατάρρευση του επιπέδου ποιότητας στη διά βίου εκπαίδευση ενηλίκων, η οποία επιβάλλει άμεσες παρεμβάσεις. Είναι μάλλον προφανές ότι η εφαρμογή πολιτικών απορρύθμισης από το 2012 και μετά, τόσο στο επίπεδο της πιστοποίησης των παρόχων κατάρτισης όσο και στο επίπεδο της ανάθεσης των προγραμμάτων κατάρτισης, είχε δραματικές επιπτώσεις στην ποιότητα των σχετικών δράσεων.

Εμπόδια για συμμετοχή

	2011	2013	2016	2019
Κόστος συμμετοχής	46,9*	44,1	38,1	34,0
Έλλειψη χρόνου λόγω εργασιακών υποχρεώσεων	11,9	12,9	16,1	18,2
Η ποιότητα και η οργάνωση των σεμιναρίων δεν είναι στα επιθυμητά επίπεδα	3,3	2,6	11,1	13,6
Έλλειψη χρόνου λόγω φροντίδας παιδιών	8,5	12,1	13,5	11,3
Έλλειψη πληροφόρησης και ενημέρωσης για τα σεμινάρια που γίνονται	5,9	5,3	6,5	5,2
Δυσκολία μετακίνησης προς τον τόπο που γίνεται το σεμινάριο	4,9	3,1	5,1	4,8
Τα σεμινάρια πραγματοποιούνται σε ημέρες και ώρες που δεν μπορώ να παρακολουθήσω	3,2	3,5	4,6	4,6
Έλλειψη χρόνου λόγω άλλων ασχολιών	1,9	1,2	1,9	4,1
Μεγάλη διάρκεια σεμιναρίων	2,1	2,6	1,9	2,0
Δεν δίνεται βεβαίωση / πιστοποιητικό παρακολούθησης	0,8	0,9	1,3	1,8
Έλλειψη χρόνου λόγω φροντίδας άλλου συγγενικού προσώπου	2,0	0,9	—	—
Με εμποδίζουν προβλήματα υγείας	1,8	1,9	—	—
Μπορώ να μάθω και με άλλους τρόπους αυτά που θα μάθαινα σε ένα σεμινάριο	1,2	1,3	—	—
Είμαι πολύ μεγάλος/η πλέον για να μάθω	1,0	0,9	—	—
Η παρακολούθηση σεμιναρίων δεν παίζει κανέναν ρόλο στη βελτίωση της θέσης εργασίας μου	0,8	1,1	—	—
Αρκετά έχω μάθει έως τώρα	0,5	0,3	—	—
Ο τρόπος επιλογής, δεν νομίζω ότι έχω πιθανότητες να επιλεγώ	0,4	1,2	—	—
Δεν θεωρείται ιδιαίτερο προσόν στο εργασιακό μου περιβάλλον	0,4	1,0	—	—
Δεν έχω τα τυπικά προσόντα που απαιτούνται για την παρακολούθηση	0,3	0,4	—	—
Δεν μου αρέσει να παρακολουθώ σεμινάρια μου θυμίζουν το σχολείο	0,3	0,3	—	—
Αρνητική τοποθέτηση της οικογένειας ή των φίλων μου	—	0,1	—	—
Δεν έχω τα ουσιαστικά προσόντα που απαιτούνται για την παρακολούθηση	—	0,1	—	—

* Ποσοστό %

- Οι ανισότητες κατά τη συμμετοχή

Ένα βασικό πεδίο έρευνας στις πολιτικές διά βίου μάθησης είναι εκείνο της εσωτερικής διάρθρωσης της συμμετοχής και της αποτύπωσης των χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων. Με άλλους όρους, το βασικό ερώτημα αυτής της περιοχής έρευνας είναι το κατά πόσον η διά βίου εκπαίδευση αφορά όλους τους πολίτες ή επιλεκτικά ορισμένες κοινωνικές ομάδες, καθώς επίσης και ο βαθμός στον οποίο οι πολιτικές διά βίου μάθησης επιτυγχάνουν να αμβλύνουν τις ανισότητες που εισάγονται με βάση τη συμμετοχή στην τυπική εκπαίδευση ή άλλα χαρακτηριστικά όπως το εισόδημα ή η εργασιακή κατάσταση. Με βάση τα ευρήματα της έρευνας σε διαχρονική βάση, προκύπτει ότι οι ανισότητες ως προς το φύλο δεν είναι ιδιαίτερα έντονες, μάλιστα σε ορισμένες φάσεις της έρευνας τα ποσοστά συμμετοχής είναι στα ίδια επίπεδα, ενώ από το 2018 και μετά οι γυναίκες συμμετέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες. Το διαθέσιμο εισόδημα είναι ένας από τους παράγοντες όπου εντοπίζονται ανισοτικές τάσεις. Ήδη από το 2011 ήταν περίπου διπλάσιοι οι συμμετέχοντες που δηλώνουν επαρκές εισόδημα, ωστόσο ο συγκεκριμένος δείκτης φαίνεται να αυξάνεται σημαντικά κατά το έτος 2016 (από 1,78 το 2015 σε 3,04 το 2016), ενώ κατά το 2018 και 2019 επανέρχεται στα επίπεδα του 2011 και του 2013. Αυτές οι αυξομειώσεις ενδεχομένως να συνδέονται και με τον όγκο των επιδοτούμενων προγραμμάτων που προσφέρονται κατά περιόδους, κάτι που ενισχύει τα όσα έχουμε αναφέρει για τη διόγκωση των ιδιωτικών υπηρεσιών κατάρτισης. Οι τιμές του δείκτη για το εκπαιδευτικό επίπεδο, επιβεβαιώνουν αυτό που αποτυπώνεται σε όλες τις σχετικές έρευνες διεθνώς, δηλαδή όσο περισσότερη εκπαίδευση έχει κάποιος, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να συμμετάσχει σε ένα πρόγραμμα διά βίου εκπαίδευσης. Στη χώρα μας οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συμμετέχουν περίπου 2,5 φορές παραπάνω από τους αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Για τη θέση και την κατάσταση απασχόλησης, όπως προκύπτει με βάση τα διαχρονικά ευρήματα της έρευνας, περισσότερο συμμετέχουν οι δημόσιοι υπάλληλοι, ακολουθούν οι ιδιωτικοί, στη συνέχεια οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι αυτοαπασχολούμενοι και τέλος οι άνεργοι. Με άλλα λόγια, όσο πιο σταθερή είναι η θέση στην αγορά εργασίας τόσο περισσότερες πιθανότητες έχει να συμμετάσχει κάποιος σε πρόγραμμα διά βίου εκπαίδευσης. Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρούμε το εύρημα ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης, φαίνεται να διαμορφώνεται μια σαφής διαχωριστική γραμμή μεταξύ όσων συμμετέχουν (insiders) στην αγορά εργασίας και όσων δεν είναι ενταγμένοι σε αυτήν (outsiders), μάλιστα θα λέγαμε ότι το χάσμα μεταξύ αυτών των δύο ομάδων του πληθυσμού φαίνεται να διευρύνεται, καθώς οι δείκτες που αναφέρονται σε ανέργους έχουν μια διαρκή αυξητική τάση κατά την περίοδο 2011-2019. Όπως προκύπτει με βάση τα διαχρονικά ευρήματα της έρευνας, η διά βίου εκπαίδευση λειτουργεί ως ενισχυτής των υφισταμένων ανισοτήτων, κυρίως ως προς τις παραμέτρους του διαθέσιμου εισοδήματος, του εκπαιδευτικού επιπέδου και της θέσης στην απασχόληση. Ζητούμενο εξακολουθεί να παραμένει η καλύτερη στόχευση των

εφαρμοζόμενων πολιτικών, προκειμένου να καλυφθούν εκείνες οι κοινωνικές ομάδες για τις οποίες με βάση τα δεδομένα της έρευνας διαπιστώνεται υστέρηση κατά τη συμμετοχή (διαθέσιμο εισόδημα, χαμηλά εκπαιδευτικά επίπεδα, άνεργοι).

Καταλήγοντας και συνεκτιμώντας τα ευρήματα των τεσσάρων φάσεων της έρευνας, θεωρούμε ως θετική εξέλιξη την αύξηση των ποσοστών συμμετοχής των πολιτών στη διά βίου εκπαίδευση, όταν αυτή σημειώνεται εν μέσω της σφοδρής δημοσιονομικής κρίσης των τελευταίων ετών. Σημείο προβληματισμού όμως εξακολουθεί να παραμένει η αύξηση της απόστασης μεταξύ της Ελλάδας και του ευρωπαϊκού μέσου όρου καθώς και η καθήλωση της χώρας στις τελευταίες θέσεις των ευρωπαϊκών χωρών ως προς τα ποσοστά συμμετοχής, αλλά και οι ανισοτικές τάσεις για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού (άνεργοι και πολίτες με χαμηλό επίπεδο τυπικής εκπαίδευσης). Οι θετικές προδιαθέσεις των πολιτών για συμμετοχή, όπως αυτές προκύπτουν με βάση την ανάλυση των λόγων και των κινήτρων, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η αντιμετώπιση αυτής της υστέρησης σε βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη βάση μπορεί να προέλθει κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, από τη μείωση της επίδρασης των εμποδίων που καταγράφηκαν μέσω της ενεργοποίησης στοχευμένων παρεμβάσεων από την Πολιτεία, παρεμβάσεων δηλαδή που εντάσσονται στις πολιτικές τους κράτους πρόνοιας, ενώ επείγουσα προτεραιότητα είναι η άμεση θεσμοθέτηση μέτρων πολιτικής για την αναβάθμιση της ποιότητας των προγραμμάτων. Αναλυτικές προτάσεις ως προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά και για τα κίνητρα προς τους εργαζόμενους και τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις καταγράφονται στην έκθεση της έρευνας.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

